

Lifelong
Learning
Programme

stay INi

PRATİK EL KİTABI

MODUL-4 DIŞ DESTEK VE İŞBİRLİĞİ

Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimde görev yapan öğretmen, eğitimci ve uzmanlar için PRATİK EL KİTABI

EGED
EĞİTİM VE GENÇLİK
ÇALIŞMALARI
ENSTİTÜSÜ DERNEĞİ

Bu proje Avrupa Komisyonu’nun desteği ile finanse edilmektedir. Bu yayın[bildirim] sadece yazarın görüşlerini yansıtmaktadır ve Komisyon bu belgedeki bilgilerin kullanılmasından sorumlu tutulamaz.

PROJEKT NUMMER - LLP-LDV-TOI-13-AT-0010

İçindekiler

1. Giriş	2
1.1 Okul Terkine İlişkin Kuramlar.....	3
1.2 Okul Terki Nedenleri.....	4
1.3 Okul Terkinin Çocuklar ve Eğitim Sistemi Üzerindeki Etkileri.....	6
1.4 Dünyada Mevcut Durum	7
1.5 Türkiye’de Mevcut Durum	9
1.6 Ortaöğretimi Terk Eden Çocukları Olumsuz Etkileyebilecek Durumlar/Alışkanlıklar	10
1.7 Gençlerin Okula Devam Ettikleri Dönem İçindeki Devamsızlık Durumları.....	13
1.8 Gençlerin Okul Terki Kararları ve Bu Konuda Çevrelerinin Verdiği Tepkiler ...	13
1.9 Gençlerin Okul Terki Sonrası Zamanlarını Geçirme Şekli.....	14
1.10 Öneriler ve Yapılabilecek Çalışmalar	14
1.10.1 Sorunun Çözümüne Yönelik Olarak Çalışanların Niceliklerine, Yeterliklerine ve Yetiştirilmelerine İlişkin Politikalar	14
1.10.2 Sorunun Çözümüne Yönelik Olarak Okulun Stratejik Rolüne İlişkin Politikalar.....	15
1.10.3 Sorunun Çözümüne İlişkin Öğrenciye Yönelik Politikalar	15
1.10.4 İl - İlçe düzeyinde Politikalar	16
1.10.5 Okul Düzeyinde Politikalar	17
1.11 Grup Çalışması ve Uygulama	18

1. GİRİŞ

Günümüzde birçok ülkenin eğitimle ilgili en öncelikli ve çözülmesi gereken sorunlarından biri okul terki sorunudur. Bu nedenle birçok ülkenin okul terki oranını azaltma çabaları içinde oldukları görülmektedir. Eğitim sistemi içerisinde herhangi bir öğrencinin, eğitime devam etmeme kararı alması ya da eğitime devam etmenin gereğini yerine getiremeyerek süreçten ayrılmak zorunda kalması eğitsel açıdan istenmeyen bir sonuçtur.

Okul terki kavramı genel olarak öğrenim süreci devam ederken öğrencinin çeşitli nedenlerle okuldan ayrılması olarak ifade edilebilir. Terk terimi ayrıca, öğrenim hayatına başladığı hâlde öğrenimini başarıyla bitirdiğini gösteren herhangi bir diploma ya da sertifika benzeri bir belge almadan çeşitli nedenlerle okulu terk etmek olarak da tanımlanabilmektedir.

Bu çalışmada özellikle Mesleki Teknik eğitim alan öğrencilerin okulu terk etmelerinin önlenmesi ve öğretmenlerde bu konuda bir bilinç oluşturulması için aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. Okul terki kavramı nedir? Bizi ilgilendirir mi?
2. Dünyada ve ülkemizde okul terkleri ile ilgili yapılmış araştırmalar ve bunların sonuçları nelerdir?
3. Okul terklerinin nedenleri ve sonuçları nelerdir?
4. Okul terklerini önlemek için risk altındaki öğrencilere nasıl destekler sunulabilir?
5. Risk altındaki öğrenciler nasıl tespit edilir?

**Okuldan vazgeçmek.... Sadece kendinizden değil
ülkenizden de vazgeçmektir.**

Barack Obama USA Başkanı

1.1 OKUL TERKINE İLİŞKİN KURAMLAR

Okul terkinin nedenlerini analiz ederken konunun kuramsal boyutunun ortaya konulmasında yarar vardır. Bu konuda yapılan bir çalışmada 5 boyutlu bir kuramsal sınıflama dikkati çekmektedir. Bunlar şöyle özetlenebilir:

Genel Uyumsuzluk Kuramı: Öğrencinin okuldaki sürece uyum sağlayamadığı için okuldan ayrılmasıdır.

Uyumsuz Grup Üyeliği Kuramı: Okulu bırakanların yakın arkadaşları da okulu terk etme riski taşırlar. Uyumsuzluk yaşayan, uyuşturucu kullanan, gelecekle ilgili sağlıklı bir planı olmayan ve eğitim beklentisi düşük olan öğrenciler vardır.

Okul Sosyalleşme Kuramı: Okulun akademik yapısındaki olumsuzluklar okul terkine zemin hazırlamaktadır. Bunlardan bazıları; yönetim boşluğu, kuralların belirsizliği, tutarsızlığı, yönetici ve öğretmenlerin tutarsız ve adaletsiz tutumları, şiddet eğilimli olmalarıdır.

Aile-Yetersiz Sosyalleşme Kuramı: Ailede ebeveynlerin okul terki yaşamış olmaları, eğitim düzeylerinin düşük olması, öğrencinin eğitimi ile ilgili desteklerinin ve beklentilerinin az olması okul terkinin temel nedenlerindendir. Ayrıca aile içi iletişim sorunları, parçalanmış aile yapıları da bu konuda etken olabilmektedir.

Yapısal Özellikler Kuramı: Buna göre sosyoekonomik düzeyin düşük olması, cinsiyet özellikleri, sosyal ve kültürel vb. özellikler okul terkinde etken olabilmektedir.

Okul terki risk faktörleri konusunda Amerikan Ulusal Liseler Merkezinin³⁵ (National High School Center) yaptığı bir çalışmaya göre okulu terk etme riski taşıyan çocukların genel özellikleri; temel derslerden düşük not almak, sınıfta kalmak, derslerden kopmak ve davranış bozukluklarına sahip olmak şeklinde sıralanmaktadır. ABD'de yapılmış başka bir araştırmaya göre öğrencilerin okul terk riskini ve aynı zamanda okula devamsızlık riskini önemli ölçüde artıran 3 temel faktör vardır. Bunlar: (1) öğrencilerin sosyokültürel özellikleri, (2) eğitimsel özellikleri, (3) okulun özellikleridir.

1.2 OKUL TERKİ NEDENLERİ

Okul terkinin nedenlerini ele alan araştırmalar incelendiğinde bu araştırmaların, okul terki risk unsurlarını tek bir değişkene bağlı kalmak yerine çoklu etkileri ortaya koyma eğiliminde oldukları dikkati çekmektedir. Tek bir risk faktörü okulu terk etme olasılığını %17,1 oranında artırırken iki risk faktörü birlikte ele alındığında bu oran %32,5'e, üç faktör birlikte ele alındığında %47,7'ye çıkmaktadır. Bu durum okul terkinin tek bir nedene bağlı olarak ele alınamayacağını göstermektedir. Buna göre okul terki nedenlerini aşağıda açıklanan bütünlük içinde ele almakta yarar vardır.

Kişisel Nedenler: Kişisel faktörlerden kaynaklı okul terk riskleri ele alındığında cinsiyet faktörünün özellikle erkekler aleyhine önemli bir risk faktörü olduğu görülmektedir. Nitekim yapılan araştırmalar erkeklerin daha çok okul terki yaşadıklarını göstermektedir. Bunun yanında daha özerk olma isteği, otoriteye karşı gelme eğilimi, sosyal uyumsuzluk, evden kaçma, kendini önemsiz ve işe yaramaz hissetme, erken evlilik, çocuğun ailede kaçıncı çocuk olduğu, ebeveynlerin hayatta olma durumları, engellilik durumu, motivasyon, öz güven yetersizliği gibi etkenler okul terki riskini artırıcı unsurlardır. Uyuşturucu, alkol, sigara kullanma gibi unsurlar da devamsızlık ve okul terki açısından önemli etmenler olabilmektedir.

Akranlarla İlgili Nedenler: Öğrencinin içinde bulunduğu akran ve arkadaş grubu özellikleri onun başarısını ya da okulu terk etme riskini yakından etkilemektedir. Öğrencinin akran grubu etkisinde kalmasına yol açan diğer bir etken de ailesinin yeterince ilgi göstermeyişi olarak açıklanabilir. Uyumsuz, akademik başarısı düşük, kötü alışkanlıklara sahip, daha önce okulu terk etmiş, bir işte çalışan, eğitim hedefleri yetersiz, akademik çalışmaları önemsemeyen arkadaş grubu içinde yer alan bir öğrencinin okulu bırakma riskinin yüksek olduğu söylenebilir.

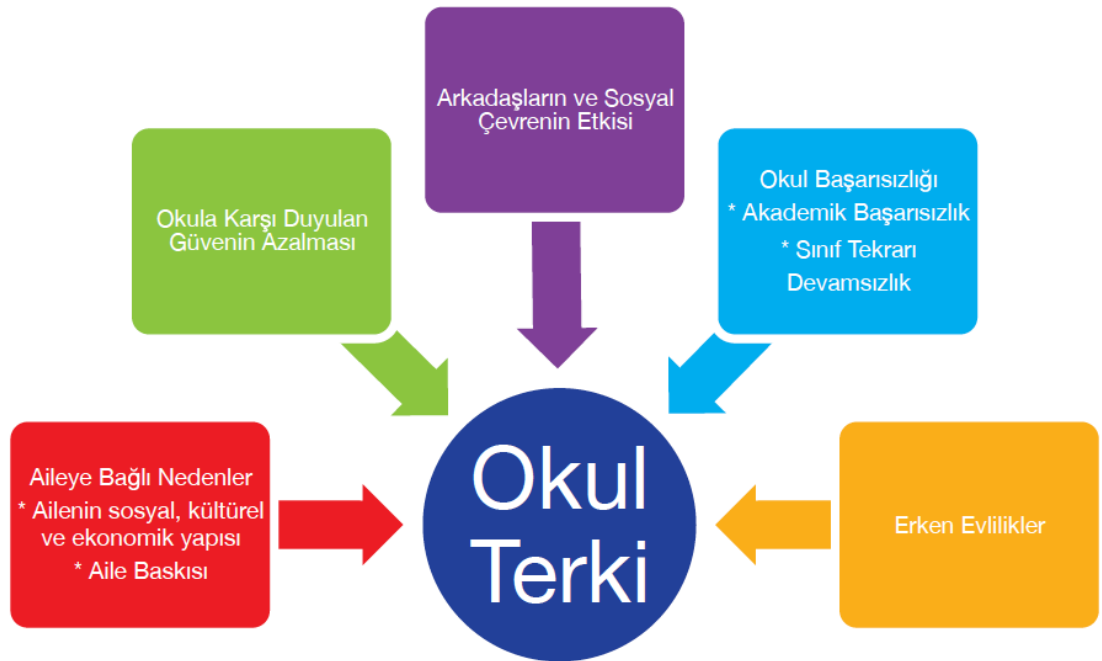
Toplumsal Nedenler: Öğrencinin içinde yaşadığı çevrenin sosyoekonomik düzeyinin düşük olması okul terki artırıcı bir unsur olabilmektedir. Bu açıdan toplumsal gelişmişlik düzeyi arttıkça risk de azalmaktadır.

Bunun yanında toplumun eğitime bakış açısı, kız çocukların okula gönderilmesi ya da eğitime devam etmelerinin önündeki toplumsal engeller, küçük yaşta iş yaşamına girme zorunluluğu, kırsal kesimden kente göç sonucu kentin yaşam koşullarına uyum güçlüğü okul terki riskini artırıcı diğer toplumsal etmenler arasındadır.

Aile ile İlgili Nedenler: Aile, öğrencinin okuldaki eğitim ve öğretim çalışmalarını yakından izlemiyor, onunla okul hakkında gerekli paylaşımlarda bulunmuyorsa okul terki riski artmaktadır. Aynı zamanda ailenin sosyokültürel yapısı, eğitime bakış açısı, öğrencinin eğitimi ile ilgili beklentisi, aile içi iletişim, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin durumu, komşularla ilişkiler, şiddet, ailedeki çocuk sayısı, ailenin büyüklüğü, eğitim süreci sırasında yer değiştirmeler, eğitimin aileye maliyeti, ailenin yaşam kalitesi gibi unsurlar ve olası olumsuzluklar da okul terki riskini artırmaktadır. Aile ile ilgili nedenlerden biri de erken yaşta ergen rolü üstlenip çalışmak zorunda olmaktır. Aile bireylerinin eğitim düzeyi de gerek sınıf tekrarı gerekse okul terki konusunda etkili olabilmektedir. Eğitim düzeyi düşük bireylerden oluşan bir ailede büyüyen çocuklar model alma, motive olma, okuldaki çalışmaların izlenmesi ve destek olunması konusunda önemli dezavantajlara sahiptirler. Sıralanan bütün bu unsurlardaki olumlu gelişmeler ise okul terki riskini azaltmaktadır.

Öğretmenlerle İlgili Nedenler: Öğretmenlerin tutum ve davranışları öğrencinin başarısında etkin rol oynayabilmektedir. Öğrencilerin okula bağlanmalarında, akademik başarılarında ve motive edilmelerinde önemli rolü olan öğretmenlerin öğrencilere model olmaları, onlara saygılı davranmaları, değer vermeleri okul terki riskini azaltıcı etki yapabilmektedir. Kuralları belirsiz olan, etkili iletişim kuramayan, adaletsiz, ilgisiz davranan, öğrenciye saygı göstermeyen ve aşağılayan öğretmenlerin öğrencilerinin akademik başarıları düşük olacağı gibi bu tür öğretmenlerin, öğrencilerin okulu terk etmelerine de zemin hazırladıkları söylenebilir.

Okulla İlgili Nedenler: Öğrencinin okula olan bağının zayıflığı ve okulu sevmemesi okulu terk etmede önemli bir etmendir. Okula karşı bağlılık hisleri düşük olan öğrenciler, öğrencilik rollerini yeterince yerine getirememekte, devamsızlık eğilimi göstermekte, sınıf etkinliklerine yeterince katılamamakta, ödevlerini yapamamakta ve diğer sorumluluklarını da yerine getirememektedir. Ayrıca sınıfların donanımı, öğrencilerin sosyoekonomik özellikleri, sınıf tekrarı oranı, şiddete maruz kalma, okulun bulunduğu bölge, okulun sahip olduğu imkânlar, okulun güvenlik durumu, öğretmen kadrosu, okul yönetiminin demokratik anlayışı, okul yönetimi ve öğretmenlerin eğitim anlayışı gibi etmenlerde olumsuzluk varsa bunlar da okul terki riskini artırmaktadır.

1.3 OKUL TERKİNİN ÇOCUKLAR VE EĞİTİM SİSTEMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Okul terkinin öğrenciler üzerinde olumsuz pek çok etkisi olabilmektedir. Bunların başında öğrencinin kendisinin sosyal yaşamına ve duygusal sağlığına olan olumsuz etkileri olduğu söylenebilir.

Okulu terk eden bireylerin göze çarpan özellikleri düşük yaşam kalitesi, düşük nitelikler gerektiren düşük ücretli işlerde çalışma, işsizlik, sosyal açıdan uyumsuzluk, suça ve intihara eğilim şeklinde özetlenebilir.

Bu nedenler genel olarak ele alındığında okul terkinin toplumsal bir sorun olduğu açıkça görülmektedir. Bu durumun eğitim kalitesini düşürdüğü, ülke ekonomisine zarar verdiği, sosyal yardım harcamalarını artırdığı ve daha fazla vergi toplama ihtiyacı ortaya çıkardığı söylenebilir.

Okul terki ve devamsızlığının topluma yönelik uzun vadeli sosyal ve finansal etkileri de dikkati çekmekte ve bunların hesaplanması yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Bir süre okula devam etmiş ve daha sonra ayrılmış öğrenciler eğitime yapılan yatırımların boşa gitmesine neden olmakta, millî kaynakların israf edilmesine yol açmaktadır. Bu açıdan okul terki toplumsal bilinç ve toplumsal refah açısından önemli bir risk oluşturmaktadır.

Konu eğitim finansmanı açısından ele alınırsa okula devamsızlığın eğitim finansmanını olumsuz etkilediği yönünde eğitim ekonomisi kapsamında bulgular mevcuttur. Okula devamsızlığı azaltarak eğitim maliyetini düşürmek adına Finlandiya, Almanya, Fransa, İspanya gibi ülkelerde kısıtlamalar varken Norveç, İzlanda, Bulgaristan gibi ülkelerde sınıf tekrarının uygulanmadığı görülmektedir.⁴⁴ Ancak bu tür uygulamaların eğitim kalitesi açısından sonuçlarının da iyi analiz edilmesinde yarar vardır.⁴⁵

1.4 DÜNYADA MEVCUT DURUM

Okul terkinin pek çok ülkede önemli bir eğitim sorunu olduğundan daha önce söz edilmişti. Bu açıdan bakıldığında okul terkinin yüksek olduğu ülkelerde eğitim kalitesi adına da olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle okul terkinin düşük olması eğitim kalitesinin bir göstergesi kabul edilmektedir.

Okul terki genellikle lise yıllarında daha yoğun olarak yaşanan bir sorundur. Yurt dışında yapılan bazı araştırmalarda özellikle 10 ve 11. sınıflarda okul terkinin daha fazla yaşandığına ilişkin bulgular vardır.⁴⁶

Okul terkinin önemli bir sorun olarak ele alındığı ABD’de 2004 yılı verilerine göre lise öğrencilerinin yaklaşık %25’i okulda başarısız olmuştur. Ayrıca okul terkinin en yüksek olduğu grubun başarısız öğrenciler arasından çıktığı belirlenmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre okulu terk eden öğrencilerin genellikle Afrika kökenli Amerikalılar, İspanyollar, İngilizce öğrenenler arasında yer aldığı, bazı liselerde özellikle 9. sınıfta neredeyse öğrencilerin %50’sinin okulu bıraktığı belirlenmiştir. Okulu bırakanların yüksek işsizlik, düşük gelir, sağlık sorunları, yetersiz beslenme koşulları, yüksek suç oranı gibi olumsuz özelliklere sahip oldukları belirlenmiş ve bu kesimin sosyal maliyetinin oldukça yüksek olduğu vurgulanmıştır.⁴⁷

Avrupa Birliği için de okul terki önemli bir sorun olarak ele alınmakta ve bunu azaltmaya yönelik bazı stratejiler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Nitekim mevcut durumda %14,4 dolayında olan okul terki oranının on yıl içerisinde azaltılması yönünde stratejik kararlar alınmıştır. Yapılacak %1’lik bir azaltmanın her yıl için yaklaşık yarım milyon nitelikli birey demek olduğu vurgulanarak üye ülkelere bu konuda politikalar geliştirmeleri konusunda yönlendirmeler ve yardımlar yapılmaktadır.⁴⁸ AB üyesi olma yolundaki ülkemizin de bu yönde politikalar belirlemesi ve uygulaması üyelik yolunda uyum süreci adına yararlı olacaktır.

Eğitime katılma oranları, okul terki açısından önemli göstergelerdendir. Buna göre 15-17 yaş ortaöğretim düzeyinde 2011 yılı verilerine göre AB ülkeleri ortalaması %96 iken eğitime katılmayanların oranı %3,7’dir. Türkiye’de ise bu yaş grubunda eğitime katılanların oranı %71,8, katılmayanların oranı %28,2’dir. Bu verilere göre ülkemizin ortaöğretimde eğitime katılmayanlar ve bununla ilişkili olan okul terki konusunda önemli sorunları olduğu söylenebilir.

Okuldan erken ayrılma oranları da okul terkinin temel göstergelerindendir. 2011 yılı verilerine göre 15-17 yaş ortaöğretim düzeyinde okuldan erken ayrılma oranı AB ülkeleri ortalaması %13,5 iken Türkiye’de bu oran %41,9’dur. Veriler gerek AB ülkelerinde gerekse Türkiye’de okuldan erken ayrılma oranlarının son beş yılda belli oranda düştüğünü göstermektedir. Ancak Türkiye’de okuldan erken ayrılma oranlarının AB üyesi ülkelere oranla hâlâ çok yüksek olduğu söylenebilir.

Ortaöğretimde mezuniyet oranları da okul terki açısından dikkate değer bir göstergedir. 2009- 2010 eğitim ve öğretim yılı verilerine göre ortaöğretimden mezun olma oranı OECD ülkeleri ortalaması %84 iken Türkiye’de %54’tür. OECD ülkeleri içinde en iyi düzey %96 ile Japonya’da gerçekleşmiştir. Kore ve İngiltere’de bu düzey %94, Finlandiya’da %93, İsrail ve İngiltere’de %92, Almanya’da %87, Kanada’da %81 ve ABD’de %77 ile gerçekleşmiştir. En düşük düzey ise %47 ile Meksika’da gerçekleşmiştir.⁴⁹ Buna göre Türkiye’nin ortaöğretimde eğitime katılmama ve okul terki açısından OECD ülkeleri içinde de olumsuz bir konumda yer aldığı görülmektedir.

1.5 TÜRKİYE’DE MEVCUT DURUM

Türkiye’de zorunlu eğitimin 1997’de sekiz yıla, 2012 yılında da 12 yıla çıkartılması ve eğitime yüzde yüz destek projelerinin yaygınlaştırılması okullaşma oranını artırma çabalarının göstergelerindendir. Tüm bu çabalara karşın günümüzde karşı karşıya kalınan birtakım sosyokültürel engeller de söz konusudur. Ailelerin özellikle kız çocuklarını okutma konusunda isteksiz olmaları, okuldaki akademik etkinlikleri izlemekte zorlanan çocukların okula devam etmek istememeleri, bazı okulların çevresindeki risk alanlarının fazlalığı, toplumda eğitime yönelik beklenti düzeyinin düşük olması gibi faktörler bu çabaların önünde birer engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de eğitimle ilgili tartışılan en önemli sorunlardan biri, ortaokuldan sonra ailelerin bir kısmının çocuklarını okula gönderme konusunda isteksiz olmalarıdır. Bu durum özellikle kız çocukları için geçerli bir olgu iken, erkek çocukların da aile bütçesine katkı sağlamak üzere çalıştırılmaları nedeniyle okula gönderilmemeleri söz konusudur. Bu sorunların yanında daha ciddi boyutlarda karşı karşıya kaldığımız bir durum da okuma şansını elde etmiş, lise eğitimine başlamış olan öğrencilerin okulu bırakma durumlarıdır. Ortaöğretime başlamasına rağmen öğrencinin çok farklı nedenlerle eğitim sürecinin dışına çık(arıl)ması, okul terki olarak sınıflandırılmaktadır. Bu durumu Türkiye açısından analiz etmek ve önleyici politikalar geliştirmek amacıyla mevcut durumun eksiksiz bir resminin ortaya konması gerekmektedir.

Okul terki açısından Türkiye’deki mevcut durumu incelerken dikkate alınması gereken öncelikli verilerden biri, öğrenci kayıt ve mezuniyet oranları arasındaki farktır. Örneğin 2006 - 2007 eğitim ve öğretim yılında ortaöğretime (genel ve mesleki eğitim dâhil) kayıt yaptıran öğrenci sayısı 1.151.599’dur. Bu öğrencilerin mezun olmaları gereken 2009 – 2010 eğitim ve öğretim yılındaki mezun öğrenci sayısı ise 662.894’tür. Bu bulgular bu dönem içerisinde ortaöğretime kayıt olan öğrencilerin %57,56’sının mezun olduğu anlamına gelmektedir. 2007-2008 eğitim ve öğretim yılında ise ortaöğretime kayıt yaptıran öğrenci sayısı 934,752 iken, mezun olmaları gereken 2010-2011 öğretim yılında mezun öğrenci sayısı 706,502 olmuştur. Bu dönemde de öğrencilerin yaklaşık %75,58’i mezun olmuştur. 50,51,52 Bu rakamlara göre okul terki ve sınıf tekrarı oranının belli oranda azaldığı gözlenirse de yine de önemli bir sorun olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

1.6 ORTAÖĞRETİMİ TERK EDEN ÇOCUKLARI OLUMSUZ ETKİLEYEBİLECEK DURUMLAR/ALİŞKANLIKLAR

Çocukların yaşamlarını olumsuz etkileyebileceği düşünülen durumlara ilişkin bulgularda, görüşülen gençlerin içerisinde sigara kullananların oranının %45,1, alkol ve benzeri madde kullananların oranının %12,9 olduğu belirlenmiştir. Buna göre sigara kullanım oranının yüksekliği ve madde bağımlılığının da azımsanmayacak oranda olduğu dikkati çekmektedir.

Okulu terk eden çocuklardan maddi durumlarının iyi olmadığını düşünenlerin oranının %17,6, ruh sağlığının iyi olmadığını düşünenlerin oranının %8,4, arkadaş edinmekte güçlük çektiğini belirtenlerin oranının %8,3, babası işsiz olanların oranının %6,8, ailesinde sürekli bakım gerektiren hasta veya bakıma muhtaç biri olanların oranının %3,5, ciddi sağlık sorunu olanların oranının %3,1 olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu çocukların evinde aile içi şiddet olanların oranı %2,5, incitici (fiziksel, duygusal ve diğer) davranışlara maruz kalanların oranı %2, arkadaşları tarafından fiziksel şiddet görenlerin oranının %1,2 olduğu anlaşılmaktadır. Buna dayalı olarak ortaöğretime terk eden gençlerde sigara kullanımı, maddi durumun yetersiz olması ve alkol vb. maddeler kullanımı en önemli üç sorun alanı olarak dikkat çekmektedir.

Bulgular ayrıca, belirtilen durumlardan herhangi birine girmeyen gençlerin oranının ise sadece %12,1 olduğunu ortaya koymaktadır. Yüz yüze görüşülen gençlerden 80'i burada belirtilmeyen başka konulardan olumsuz etkilendiğini belirtmişlerdir. Bu gençlerden bir bölümü utangaç olduklarını, arkadaşlarıyla sürekli tartıştıklarını, ailelerinin katı kurallarının olduğunu, maddi sıkıntı yaşadıklarını, bazen aşırı tepki verdiklerini, okula karşı ön yargılı olduklarını ve babalarının olmayışından olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir. Ortaöğretimi Terk Eden Çocukların Okuldan Ayrılma Nedenleri

Gençlerin ortaöğretimi terk etme nedenleri araştırıldığında derslerde başarısız olmanın (%37,1) en büyük etken olduğu gözlenmektedir. Diğer önemli etkenler arasında ise gençlerin okulu sevmemesi (%27,8), ekonomik yetersizlikten dolayı çalışmak zorunda olmaları (%20,0), bir işte çalışmak istemeleri (%16,6), ailelerinin okul masraflarını karşılamada güçlük yaşaması vb. etmenler sıralanmaktadır. Bu bulgulara dayalı olarak ortaöğretimi terk etmede, derslerde başarısız olma ve okulu sevmeme okula ilişkin; ekonomik yetersizlikten dolayı çalışmak zorunda olma ise aileye ilişkin bir risk faktörü olarak değerlendirilebilir.

Elde edilen verilere göre genel liseyi terk eden gençlerin %27,1'i ve Anadolu lisesini terk eden gençlerin ise %32,1'i okulu sevmediklerini bildirmişlerdir. Buna dayalı olarak yapılan analizlerde okulu sevmeme ve lise türü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Özetle Anadolu lisesini terk eden gençlerde okulu sevmemenin daha yaygın olduğu söylenebilir. Araştırma bulguları dikkate alındığında Anadolu liselerinde akademik başarısızlık daha az rastlanan bir sorun olduğu için Anadolu liselerinde okul terk nedenleri arasında "okulu sevmeme" baskın çıkmış olabilir.

Gençlerin okulu terk etmesinde etkili olan diğer nedenler incelendiğinde devamsızlık, üst üste sınıfta kalma, okulla ilgili nedenler, özel nedenler, ailevi nedenler, ekonomik nedenler ve arkadaş çevresi gibi nedenlerin sıralandığı görülmüştür. Ortaöğretimi terk eden gençlere en son öğrenim gördükleri okul hakkındaki görüşleri sorulmuştur.

Elde edilen verilere göre gençlerin %73,1'i öğrenciler arasında iyi ilişkiler olduğunu, %68'i öğretmenlerin çalışkan öğrencileri takdir ettiğini, %64,1'i okulda tecrübeli öğretmenlerin olduğunu, %60,3'ü öğrencilerle öğretmenler arasında iyi ilişkiler olduğunu, %51,4'ü okul kurallarının herkese adil bir biçimde uygulandığını, %38,2'si okulunun çok katı kuralları olduğunu, %35,7'si diğer öğrencilerin uygunsuz davranışları yüzünden derste anlatılanları öğrenmekte zorlandığını ifade etmiştir. Burada dikkati çeken bulgulardan biri, öğrencilerin yaklaşık yarısının okulda kuralların adil bir biçimde uygulanmadığını ifade etmeleridir. Bununla beraber araştırmaya katılan gençlerin yaklaşık üçte birinden fazlası okulda çok katı kurallar olduğunu, diğer öğrencilerin uygunsuz davranışları yüzünden derste anlatılanları öğrenmekte zorlandıklarını, okul çevresinde kendilerine güvende hissetmediklerini belirtmişlerdir. Buna dayalı olarak okulu terk eden gençlerin önemli bir kesiminin en son öğrenim gördükleri okulda okul güvenliği ve okul kurallarına dair olumsuz görüşler bildirdikleri söylenebilir. Ortaöğretimi terk eden gençlerin en son öğrenim gördüğü okul ve çevresinin güvenliği hakkındaki deneyimleri incelendiğinde; gençlerin %68'i okulda ve okul çevresinde kendilerini güvende hissettiklerini, %50,6'sı okulda şiddet içeren olayların yaşandığını, %48,3'ü bazen öğrencilerin okula zarar verdiğini, %32,8'i bazı öğrencilerin okula silah, bıçak gibi tehlikeli araçlar getirdiğini, %17,7'si okulda zorbalığa uğradığını, %14,8'i okulda veya çevresinde fiziksel saldırıya maruz kaldığını, %9'u ise okulda cinsel olarak istismara uğradığını belirtmişlerdir. Bununla beraber gençlerin en son öğrenim gördükleri okulun şiddet durumuna ilişkin görüşleri incelendiğinde ise gençlerin %40,4'ü yaşanan şiddetin öğrenciler tarafından gerçekleştirildiğini, %21,7'si şiddetin okuldaki güvenlik önlemlerinin yetersizliğinden kaynaklandığını, %7,1'i şiddetin okuldaki cinsiyet ayrımcılığından kaynaklandığını, %5,6'sı şiddetin okul görevlileri tarafından gerçekleştirildiğini belirttikleri görülmüştür. Bu verilere göre okullarda şiddet ortamının varlığı ve şiddetin de çoğunlukla öğrenciler arasında olmasının okul terki için önemli bir risk olduğu söylenebilir.

1.7 GENÇLERİN OKULA DEVAM ETTİKLERİ DÖNEM İÇİNDEKİ DEVAMSIZLIK DURUMLARI

Gençlerin okuldaki son eğitim ve öğretim dönemindeki devamsızlık günleri incelendiğinde, %31,6'sının 11-20 gün, %27,4'ünün 1-5 gün, %27,1'inin 6-10 gün, %11,1'inin ise 21 gün ve daha fazla devamsızlık yaptıkları görülmüştür. Bununla beraber gençlerin devamsızlık yaptıkları zamanlarda okul yöneticilerinin aldıkları önlemlere ilişkin görüşler ise şöyledir: Gençlerin %35,3'ü okulda devamsızlık yaptığı zamanlarda okul yöneticilerinin önlem olarak hiçbir şey yapmadıklarını, %45,6'sı öğrencilerin ailelerine haber verildiğini, %12,4'ü evlerine devamsızlık yaptıklarını bildiren mektup gönderildiğini belirtmişlerdir. Gençlerin görece küçük bir bölümü ise öğrencilerin devamsızlık yaptıklarında rehberlik ve psikolojik danışma servisine yönlendirildiğini (%2,5) ve ilgili öğretmenlerin ev ziyareti gerçekleştirdiklerini (%1,3) belirtmişlerdir. Araştırmadan elde edilen bu bulgu değerlendirildiğinde gençlerin üçte birinin 11-20 gün devamsızlık yaptıkları ve okul yöneticilerinin öğrencilerin devamsızlık durumlarını en aza indirmek için sistematik bir önleme stratejisi izlemedikleri söylenebilir.

1.8 GENÇLERİN OKUL TERKİ KARARLARI VE BU KONUDA ÇEVRELERİNİN VERDİĞİ TEPKİLER

Okulu terk eden gençlerin %57,1 gibi büyük bir bölümü okulu terk etme kararı aldıklarında kendilerini engellemeye çalışan kimsenin olmadığını, %40,8'i kendilerini engelleyen birinin olduğunu bildirmiş ve 2,1'i ise bu soruya yanıt vermemiştir. Eğitim devam etmeme (okulu terk etme) kararı alan gençlere kimlerin engel olmaya çalıştığı incelendiğinde; %81,9'una ana babasının, %24,6'sına arkadaşlarının, %23,8'ine öğretmenlerinin, %21,5'ine kardeşlerinin, %17,2'sine bir akrabalarının, %8,9'una okul müdürünün, %8,8'ine başka bir yetişkinin, %8,5'ine rehber öğretmenin, %2,8'ine ise din görevlisinin engel olmaya çalıştığı belirlenmiştir. Buna göre okul terki riski taşıyan gençlerin yaklaşık yarısının bu kararını olumlu yönde değiştirecek etkili bir destek almadıkları söylenebilir.

1.9 GENÇLERİN OKUL TERKİ SONRASI ZAMANLARINI GEÇİRME ŞEKLİ

Zorunlu eğitim süreci içindeyken okul terki yaşayan gençlerin nelerle uğraştıkları da önemli bir konudur. Bu konuda gençlerden alınan yanıtlara göre, %29,6'sının okuldan ayrıldıktan sonra hiçbir şey yapmadığı, %28,8'inin bir işte tam zamanlı olarak çalıştığı, %7,5'inin bir işte yarı zamanlı olarak çalıştığı anlaşılmaktadır. Bulgular ayrıca, bu gençlerden %22'sinin zamanlarını iş arayarak geçirdiklerini, %10,8'inin ise arkadaşlarıyla gezip dolaştıklarını göstermektedir. Bu bulgular, okulu terk eden gençlerin önemli bir bölümünün bir işte çalışmadıkları ve üretime katkı yapmadıkları yönünde yorumlanabilir. Buna karşın yaklaşık üçte birinin çalışıyor olması da dar gelirli ailelerden gelmiş olmaları ve ailelerinin gelirine bir katkı yapmak amacıyla çalıştıkları ve bu nedenle okul terki yaşadıkları biçiminde de yorumlanabilir.

1.10 ÖNERİLER VE YAPILABİLECEK ÇALIŞMALAR

1.10.1 SORUNUN ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK OLARAK ÇALIŞANLARIN NİCELİKLERİNE, YETERLİKLERİNE VE YETİŞTİRİLMELERİNE İLİŞKİN POLİTİKALAR

- Genelde tüm öğrencilere özelde ise sınıf tekrarı yapan çocuklara rehberlik hizmetlerini etkili bir biçimde sunmak. Bunun için de gelecek projeksiyonları dikkate alınarak ihtiyaç duyulan rehber öğretmen sayısını belirlemek ve istihdamını sağlamak.
- Öğretmen, okul yöneticisi, denetim elemanı ve rehber öğretmenlerin mesleki yeterliklerini sınıf tekrarı, okul terki ve örgün eğitim dışında kalma sorunlarını dikkate alarak gözden geçirmek.
- Soruna yönelik olarak öğretmen, okul yöneticisi, denetim elemanı ve rehber öğretmen görevlendirme ölçütlerini gözden geçirmek.
- Öğretmen, okul yöneticisi, denetim elemanı ve rehber öğretmenlere yönelik olarak araştırma bulguları ve mesleki yeterlikler doğrultusunda mesleki gelişim planları hazırlamak ve uygulamak.
- Sınıf tekrarı ve okul terki riski taşıyan öğrencilerin belirlenmesi, izlenmesi ve gerekli önlemlerin alınmasında liselerdeki sınıf öğretmenliğinin iş-görev tanımını ve rollerini yeniden belirleyerek işlevsel hâle getirmek.

1.10.2 SORUNUN ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK OLARAK OKULUN STRATEJİK ROLÜNE İLİŞKİN POLİTİKALAR

- Okul, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, kültür ve turizm, aile ve sosyal politikalar, gençlik ve spor müdürlükleri arasında iş birliği ve iletişim mekanizmaları oluşturmak.
- Okul-Aile Birliği Yönetmeliği'ni, ailenin okula daha fazla ve daha nitelikli olarak katılımını sağlayacak biçimde yeniden düzenlemek.
- Sorunun çözümüne yönelik olarak okul-aile iş birliği süreçleri kapsamında aile ziyaretlerini yönetsel ve örgütsel süreçlerde sistematik hâle getirerek düzenlemek.
- Okulların fiziksel alanları içerisinde aile ile iş birliği ve iletişim kurulabilecek fiziksel alanlar oluşturmaya yönelik girişimlerde bulunmak.
- Okullarda tüm öğrencilerin akademik başarılarını izleme ve telafi eğitimleri sunmaya yönelik yasal ve örgütsel düzenlemeleri yapmak.
- Okul-aile iş birliğinin yönünü sadece okuldan aileye değil, aileden okula da bilgi paylaşımı sağlamak üzere yasal mevzuat ve örgütsel süreçler açısından yeniden düzenlemek.
- Okul rehberlik hizmetleri çerçevesinde aileye danışmanlık, rehberlik ve eğitim hizmetleri sunmaya yönelik yasal ve örgütsel düzenlemeleri yapmak.
- Disiplin kurullarının işlevlerini yeniden düzenleyerek cezalandırma sistemi yerine ödüllendirme sistemini kullanmak.

1.10.3 SORUNUN ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN ÖĞRENCİYE YÖNELİK POLİTİKALAR

- Eğitim ve öğretim hizmetlerinde sınıf tekrarı ve okul terki riski taşıyan öğrencilerin belirlenmesi, izlenmesi ve önlem alınmasına ilişkin bir sistem oluşturmak.
- Risk kapsamında yer alan öğrencilere akademik başarıları düşük olan ders ve konulara ilişkin etüt ve telafi eğitimi hizmetleri sunmak.
- Özellikle ergenlik öncesi ve ergenlik döneminde bulunan öğrencilere sosyal davranışların geliştirilmesine yönelik öğretim programı dışı etkinlikler sunmak.

- Var olan disiplin yönetmeliğini güncel gereksinimler ve gelişmeler ışığında yeniden düzenlemek.
- Tüm öğrencilere etkili ders çalışma teknikleri konusunda farkındalık ve beceri eğitimi vermek.
- Başarı oranı düşük olan derslere yönelik olarak öğrencilere sanal ortamda destek olacak ders anlatım videoları, soru çözümleri, alıştırma içerikli İnternet portalı hazırlamak; var olan materyalleri de akademik kapasitesi düşük öğrencilere göre uyarlamak.

1.10.4 İL - İLÇE DÜZEYİNDE POLİTİKALAR

- Genelde tüm öğrenciler özelde ise sınıf tekrarı, okul terki ve örgün eğitim dışında kalan çocuklara yönelik olarak okul, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, kültür ve turizm, aile ve sosyal politikalar, gençlik ve spor müdürlükleri arasında iş birliği yapmak.
- Aile katılımını artırmak için okulların ihtiyaçlarını karşılamak, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak.
- Ergenlik öncesi ve ergenlik döneminde bulunan öğrenciler için kişisel gelişim ve sosyal davranışların geliştirilmesi amacıyla gençlik ve spor, kültür ve turizm, aile ve sosyal politikalar, sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimlerle iş birliği yapmak.
- İl-ilçe genelinde tüm öğrencilerin, özelde ise sınıf tekrarı, okul terki, eğitim ve öğretim dışında kalma riski taşıyan çocukların akademik başarılarını izlemek ve telafi eğitimleri sunulmasını sağlamak.
- Sınıf tekrarı ve okul terki riski taşıyan öğrencilerin belirlenmesi, önleyici rehberlik hizmetlerinin sunulması ve öğrencilerin devamı ile akademik başarılarının yükseltilmesi için okullar ve Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM) arasında iş birliğini güçlendirmek.
- Öğretmenlere farklı toplumsal kesimlerden gelen ve farklı öğrenme kapasitelerine sahip öğrencilerin daha etkili öğrenebilmelerine yardımcı olabilmeleri için kurslar ve seminerler düzenlemek.
- Eğitim ve öğretim takvimini bölgenin ihtiyaçlarına göre düzenlemek.

1.10.5 OKUL DÜZEYİNDE POLİTİKALAR

- Akademik başarı düzeyi düşük olan öğrenciler tarafından “zor” olarak algılanan derslerin haftalık ders programında aynı günlerde toplanmayacak biçimde dengeli dağılımını sağlamak.
- Okula yeni başlayan öğrencilere yönelik olarak uyum programları düzenlemek.
- Akademik kapasiteleri farklı olan öğrencilerin zorlanmadan takip edebilecekleri farklı günlük düzeylerinde seçmeli dersler oluşturmak.
- Ailenin okula katılımını güçlendirecek, etkili iletişim ve iş birliği sağlayacak etkinlikler düzenlemek.
- Ailenin okula katılımına yönelik var olan koşullar içinde fiziksel mekânlar oluşturmak.
- Okul-aile iş birliğinin yönünü sadece okuldan aileye değil, aileden-okula da bilgi paylaşımı sağlamak üzere yeniden tasarlamak.
- Sorunun çözümüne yönelik olarak okul-aile iş birliği süreçleri kapsamında aile ziyaretleri yapmak.
- Okul rehberlik hizmetleri çerçevesinde risk grubundaki çocukların ailelerine yönelik danışmanlık ve eğitim hizmetleri sunmak.
- Sosyal, kültürel ve sportif etkinlikleri tüm öğrencin katılımını sağlayacak biçimde yeniden düzenlemek.
- Rehber öğretmen ve ilgili müdür yardımcısı koordinasyonunda tüm öğrencilerin akademik başarılarını izlemek ve telafi eğitimleri sunmak.
- Bu doğrultuda okulu başta öğrenciler olmak üzere tüm paydaşlar için bir yaşam alanı haline getirmek ve herkes için güvenli bir ortam oluşturmak
- Okul ikliminde okula, öğrenmeye, eğitime, öğretmene ve etkinliklere yönelik olumlu bir algı yaratmak.
- Öğrencilerin olumlu bir benlik algısı oluşturmaları ve kimlik gelişimlerinde öğrenciye bir birey olarak saygı duymayı okul kültürünün bir ögesi hâline

getirmek.

- Sınıf tekrarı ve okul terki riski taşıyan öğrencilerin belirlenmesi, izlenmesi ve gerekli önlemlerin alınmasında liselerdeki sınıf öğretmenlerinin etkin olmalarını sağlamak.
- “Akran öğreticiliği” programı geliştirip uygulamaya koymak; bir derste başarılı olan öğrencilerin başarısı düşük olan öğrencilere yardım etmesini sağlamak.
- Okulun ödev politikasını belirlemek ve uygulamak (öğrenilenlerin tekrarı, proje ve sosyal etkinlik ödevleri gibi).
- Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine göre okula başlamadan önce hazırlık programları geliştirmek ve uygulamak.
- Öğrencilerin okul dışında katılmaktan hoşlandıkları etkinlikleri olabildiği ölçüde okul ortamına taşımak.
- Okullarda “Öğrenme Merkezleri” kurularak gönüllülerden (öğretmen, üst sınıf öğrencileri, aileler, stajyer öğretmen adayları) başarısı düşük öğren cilere destek sağlamak.
- Her öğretmene belirli sayıda öğrencinin sorumluluğu verilerek “eğitim koçluğu” sistemini kullanmak.

1.11 GRUP ÇALIŞMASI VE UYGULAMA

Toplantıya katılanlara okulu terketme riski olan öğrencilerin tespit edilebilmesi için Risk Belirleme Çalışmasının yapılması. Katılımcılar beşer kişilik gruplara ayrılarak okulu terketme riski olan öğrencilerin 3 ayrı katogoride (Bireysel özellikler, sosyal özellikler ve kültürel özellikler) belirlenmesi için ölçütler geliştirilmesi için çalışma yapılacaktır.

KAYNAKÇA

Altınkurt, Y. (2008). Öğrenci devamsızlıklarının nedenleri ve devamsızlığın akademik başarıya olan etkisi. , 20, 129-142.

Amerikan Ulusal Liseler Merkezi. (2007).

http://www.betterhighschools.org/docs/NHSC_ApproachesToDropoutPrevention.pdf. Erişim Tarihi: 12.11.2012.

Avrupa Komisyonu Türkiye Delagasyonu (2007). , <http://okul.selyam.net/docs/index-91816.html> Erişim Tarihi: 01.10.2013.

Erden. M. ve Akman, Y. (2001). Öğrenme. Genişletilmiş 9. Baskı. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

ERG (2011). Yetiştirici Sınıf Öğretim Programı Ara Dönem Gözden Geçirme Raporu. http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/YSOP_Midterm_Review_TR_26012012_FINAL.pdf Erişim Tarihi. 01.10.2013

OECD (2012), Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264130852-en>. Erişim Tarihi: 01.10.2013

Özcebe, H. (2008). Gençler ve Sigara Kullanımı, Sağlık Bakanlığı Yayınları No: 731

Sezer, Ö. (2007). Sınıf tekrar eden öğrencilerin bazı demografik özellikleri ile bu öğrenciler ve öğretmenlerinin sınıf tekrar etme hakkındaki görüşleri. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8 (14), 31-48.

Şimşek, H. (2011). Lise öğrencilerinde okulu bırakma eğilimi ve nedenleri. , 1 (2), 27-47.

Taylı, A. (2008). Okulu Bırakmanın Önlenmesi Ve Önlemeye Yönelik Uygulamalar. , 8 (1), s.91-104.